

Riktlinje för socialförvaltningens arbete med våld i nära relation

Antagen av Socialnämnden
Ansvarig förvaltning:
Ikraftträdande
Giltighetstid
Revideras
Senast reviderad
Diarienummer

Ansvarig handläggare

2023-09-07 § 82
Socialförvaltningen
2023-09-13
Gäller tills vidare
Efter behov, senast två år efter ikraftträdande
2020-12-09
SN 2023/146

Ledningsgrupp IFO

Innehåll

1	Inledning och syfte	2
2	Definition av våld och andra begrepp	3
3	Riktlinjens målgrupp	4
4	Socialtjänstens uppdrag.....	5
5	Utredningsskyldighet och insats	6
6	Polisanmälan.....	7
7	Samverkan	8
8	Kompetens inom socialtjänsten.....	9
9	Sekretess enligt offentlighets- och sekretesslagstiftningen	10
10	Dokumentation	10
11	Lex Sarah	10
12	Avvikelse	11
13	Nya regler till rutiner och analys av verksamhet.....	11
14	Lagstiftning och styrande dokument.....	11

1 Inledning och syfte

Sedan 2014 har Socialstyrelsen beslutat om föreskrifter och allmänna råd som ska gälla för socialnämnden i arbetet med våld i nära relationer. Med utgångspunkt i dessa har socialförvaltningens riktlinjer tagits fram. 1 november 2022 trädde en ny författning i kraft gällande socialtjänsten, hälso- och sjukvården samt tandvården varför denna riktlinje nu uppdateras.

I Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete (SOSFS 2011:9), anges att kommunens ledningssystem ska identifiera, beskriva och fastställa de processer och rutiner i verksamheten som behövs för att säkra verksamhetens kvalitet. Om kommuner väljer att utarbeta riktlinjer måste de utformas så att de är förenliga med lag, förarbeten och rättspraxis. För att säkerställa en rättssäker handläggning har riktlinjen därmed tagits fram utifrån gällande lagstiftning och Socialstyrelsens rekommendationer.

Riktlinjen ger Individ- och familjeomsorgen stöd och vägledning i arbetet för att uppnå rättssäkerhet och likabehandling gällande arbetet med våld i nära relationer. Riktlinjen ska stödja utformandet av enhetsspecifika rutiner, enligt ny författning HSLF-FS 2022:39, för sina respektive områden. Denna riktlinje är ämnad att vara ett stöd för anställda medarbetare och syftar till likvärdig handläggning i ärenden där våld i nära relationer förekommer.

Riktlinjen ska vara ett verktyg för medarbetare att på bästa sätt kunna stötta personer i en situation med våld i nära relation. Beslut om insatser ska grundas på en rättssäker och likvärdig utredning och behovsbedömning.

I riktlinjen beskrivs följande centrala utgångspunkter som ska främja människors jämlikhet i levnadsvillkoren: barnperspektiv, samverkan, bemötande och delaktighet.

2 Definition av våld och andra begrepp

”Våld är varje handling riktad mot en annan person, som genom denna handling skadar, smärtar, skrämmer eller kränker, får denna person att göra något mot sin vilja eller avstå från något som den vill” - Meningen med våld, 2001, Isberg, P.

Vad menas med våld?

Våld i nära relationer omfattar alla typer av våld som kan förekomma mellan närstående i både heterosexuella och samkönade relationer samt inom syskonrelationer och andra familje- och släktrrelationer. Det som kännetecknar detta våld är att den utsatta och den som utsätter har en nära relation med känslomässiga band till varandra. Detta gör det svårt för den våldsutsatta att göra motstånd och bryta relationen. Våldet är ofta, eller riskerar att bli, upprepat och systematiskt. Till utsattheten hör också olika beroendeförhållanden, t ex om den våldsutsatta och våldsutövaren har barn tillsammans.

Fysiskt våld kan vara knuffar, örfilar, luggningar, sparkar, hålla hårt, stryptag, hindra någon med sin kropp, mm. Våldet kan även bestå i att använda tillhyggen, knivar eller vapen. Allt fysiskt våld är att beteckna som olika grader av misshandel.

Psykiskt våld är när man verbalt eller med kroppsspråk kränker, förödmjucar, trycker ned, nonchalerar, hotar (direkt eller indirekt), agerar ut svartsjuka, utövar kontroll eller inte låter henne/honom träffa vänner eller andra betydelsefulla personer eller gör husdjur illa.

Ekonomiskt våld är när man inte låter sin partner använda sina pengar som den vill, manipulerar eller lurar sin partner i ekonomiska frågor.

Sexuellt våld är när man tvingar sin partner till sexuella handlingar som inte känns okej för partnern.

Materiellt våld är att förstöra ägodelar (egna eller andras), slå sönder saker, smälla hårt i dörrar eller sparka i väggar för att avreagera sig.

Latent våld är mer en känsla och stämning där man betar sig hotfullt och får någon att känna sig skrämmd och rädd. Hoten kan vara dolda, exempelvis genom blickar, kroppsspråk och gester. Det latent våldet påminner den utsatta om tidigare våld eller hotar om nytt våld.

Försummelse är en form av våld som oftast riktas mot personer med sjukdom, funktionsnedsättning och äldre. Det kan vara medveten feldosering av medicin, att lämna individen ensam utan tillsyn, underlåta att individen får adekvat omvårdnad såsom med hygien, mat och dryck, osv.

Definition av närstående

I Socialstyrelsens handbok, Socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer, beskrivs att begreppet ”närstående” är könsneutralt och syftar på varje person som den våldsutsatta bedöms ha en nära och förtroendefull relation till. Det kan handla om såväl makar, sambor, pojk- eller flickvänner, som föräldrar, syskon, barn eller andra släktingar. Det kan även gälla andra personer som den våldsutsatta har eller har haft en nära och förtroendefull relation till. Bedömningen om vem som kan betraktas som närstående ska göras utifrån familje- och levnadsförhållanden i det enskilda fallet.

Även personal kan ha en förtroendefull och nära relation till en brukare/patient/klient varför även personal kan omfattas av begreppet. Bedömning av vem som kan betraktas som närstående ska göras utifrån familje- och levnadsförhållanden i det enskilda fallet.

3 Riktlinjens målgrupp

Riktlinjens målgrupp är barn 0-17 år samt vuxna. Riktlinjen vänder sig till anställda inom socialtjänsten som i sitt arbete möter personer som utsatts för våld, bevittnat/upplevt eller utövat våld mot någon anhörig eller närstående.

Barn ska särskilt beaktas. Barn som bevittnat/upplevt våld eller andra övergrepp i nära relationer ska likställas med och behandlas på samma sätt som barn som blivit utsatta för våld.

Särskilt sårbara grupper

Socialstyrelsen har uppmärksammat följande grupper som särskilt sårbara:

- Funktionsnedsatta personer, till exempel med somatiska och/eller neuropsykiatriska diagnoser.
- Personer med annan etnisk bakgrund och hedersrelaterad problematik.
- Barn i familjer med beroendeproblematik.
- Personer med missbruksproblematik.

4 Socialtjänstens uppdrag

5 kap. 11 § Socialtjänstlagen

”Till socialnämndens uppgifter hör att verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp.”

”Socialnämnden ska också särskilt beakta att ett barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående är offer för brott och ansvara för att barnet får det stöd och den hjälp som barnet behöver.”

Socialtjänsten har enligt socialtjänstlagens 5 kap ansvar för att hjälpa brottsoffer och dess närstående, vilket omfattar våldsutsatta kvinnor, män och barn. Kvinnor och barn som utsatts för våld ska särskilt beaktas. Socialtjänsten ska utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan, anmälan eller på annat sätt inkommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd. Utredning får dock inte inledas mot en myndig persons vilja om denne inte befinner sig i en situation som kan föranleda åtgärder enligt LVM eller LVU. Socialtjänstens arbete med våld i nära innefattar även att ge stöd till den som utsätter närstående för våld.

I 2 a kap 8 § Socialtjänstlagen framgår att en person får ansöka om insatser i en annan kommun än bosättningskommunen om hen på grund av våld eller andra övergrepp önskar och behöver flytta till annan kommun men inte kan göra det utan att de insatser som hen behöver lämnas.

I ärenden som rör våldsutsatta spelar det ingen roll var personen har sin kommundillhörighet. I 2 a kap 9 § Socialtjänstlagen framgår att en ansöka enligt 8 § ska behandlas som den enskilde var bosatt i inflyttningskommunen. Huvudregeln är att vistelsekommunen ska ansvara för det akuta stöd den utsatta behöver, exempelvis skyddat boende och ekonomiskt bistånd. Detta innebär att den utsatta aldrig kan nekas bistånd med motiveringen att behovet kan tillgodoses i annan kommun. Dock är det den kommun där den våldsutsatta är bosatt som har ansvaret för det eventuella långsiktiga stödet.

Barns delaktighet och inflytande

Barn har rätt till information och delaktighet i frågor som rör barnet. Barnets åsikter och inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Efter att ha

mottagit barnets berättelse är det viktigt att agera utifrån de rutiner som gäller på respektive enhet.

Akut behov av skydd

Med akut behov avses vad som är nödvändigt att tillgodose omgående, till exempel ett tillfälligt boende, skyddat boende eller omedelbart behov av ekonomiskt bistånd. Den våldsutsatta behöver själv ansöka om stöd, nämnden kan inte gå in mot den våldsutsattas vilja oavsett om situationen bedöms akut eller inte.

5 Utredningsskyldighet och insats

Utredningsskyldighet av våldsutsatta barn och barn som bevittnat våld föreligger. Oavsett vilken relation våldsutövaren har till barnet ska barnets behov utredas. Reglerna är i den nya författningen samlade under 5 kap (HSLF-FS 2022:39). När socialnämnden får kännedom om att,

1. Ett barn kan ha utsatts för våld eller andra övergrepp av en närstående, eller
2. Ett barn kan ha bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot en närstående,

ska nämnden utan dröjsmål inleda en utredning om barnets behov av stöd och hjälp. Nämnden ska vidare bedöma risken för att barnet kommer att utsättas för eller bevittna ytterligare våld.

Insatser till stöd för den som utsatts för våld, 6 kap HSLF-FS 2022:39

I 6 kap 1-3 §§ beskrivs att socialnämnden ska erbjuda våldsutsatta vuxna och barn insatser på både akut, kort och lång sikt. Insatserna ska föregås av en utredning samt en aktuell riskbedömning. 1-2 §§ beskriver att nämnden bör kunna handlägga ett akut behov av ekonomiskt bistånd till den våldsutsatta samt kunna erbjuda stöd och hjälp i form av ett lämpligt tillfälligt boende som motsvarar den våldsutsattas behov av skydd.

I de allmänna råden står det att nämnden bör bland annat kunna erbjuda den våldsutsatta vuxna

- Information och råd
- Stödsamtal
- Hjälp att ordna stadigvarande boende

- Stöd i föräldraskap
- Förmedling av kontakt med frivilligorganisationer och andra aktörer
- Hjälps vid kontakt med hälso- och sjukvården
- Hjälps vid kontakt med andra myndigheter, ex polismyndigheten och Skatteverket.

3 § beskriver insatser riktade mot våldsutsatta barn och barn som bevittnat våld. Nämnden ska erbjuda insatser på akut, kort och lång sikt med utgångspunkt i barnets behov av skydd, råd och stöd samt vård och behandling.

Vid bedömning av insats enligt 4 kap 1 § SoL ska hänsyn tas till dels risknivå, dels stöd- och behandlingsbehov. Syftet med insatsen är att våldet ska upphöra och att den ska bidra till att stärka den våldsutsatta.

Insatser till våldsutövande barn och vuxna, 6 kap, 4-5 §§ HSLF-FS 2022:39

Att erbjuda och ge insatser till den som utövar våld är en viktig del i det förebyggande arbetet mot våld i nära relationer och är sedan 1 nov 2022 en skyldighet för socialtjänsten. Socialtjänsten ansvarar för att ta ett helhetsgrepp och se till att hela familjen får den hjälp och det stöd som respektive person behöver vid våld i nära relationer.

För barn som fyllt 15 år och utövar våld kan brottet få straffrättsliga konsekvenser. Det är därför viktigt att erbjuda våldsutövande barn adekvat stöd och hjälp för att kunna förändra sitt beteende.

6 Polisanmälan

I första hand ligger ansvaret på polisanmälan hos den våldsutsatta (gäller främst myndig person). Under vilka förutsättningar socialtjänsten kan frångå sekretessen och lämna uppgifter till Polismyndigheten beskrivs i brottsbalken och offentlighets- och sekretesslagen (OSL 2009:400). Socialtjänsten har ingen skyldighet att polisanmäla brott mot barn men lagstiftaren ger socialtjänsten i uppdrag att göra en helhetsbedömning kring om polisanmälan bör göras eller ej (Socialnämndens ansvar för polisanmälan vid misstanke om brott mot barn, Socialstyrelsen 2012).

I Socialstyrelsens meddelandeblad från juni 2021, Nya bestämmelser om förebyggande av våld i nära relationer och om barnfridsbrott, beskrivs socialtjänstens möjligheter att lämna

uppgifter till polisen i syfte att förebygga våld i nära relationer. Regeringen har bedömt att det inte är tillräckligt att det finns en möjlighet att anmäla redan fullbordade brott. Därför införs en bestämmelse i 10 kap. 18 c § OSL som gör det möjligt för socialtjänsten att under vissa förutsättningar få lämna uppgifter till Polismyndigheten i syfte att förhindra att en person begår ett allvarligt brott mot en närstående som riskerar personens liv och hälsa. Den nya bestämmelsen omfattar inte uppgifter hos den kommunala familjerådgivningen.

Gällande brott mot barn framkommer det i Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2014:6) att misstanke om brott mot barn enligt 3, 4 och 6 kapitlen brottsbalken bör, om det är till barnets bästa, skyndsamt polisanmälas. Om det är oklart om polisanmälan ska göras, bör polis, eller åklagare konsulteras, detta gäller oavsett om brottsutövaren är en närstående till barnet/den unge eller inte. Ale kommun samverkar med Barnahus Göteborg. Där finns både socionomer, polis, åklagare barnläkare samt barn- och ungdomspsykologer som alla samarbetar när det finns misstanke om att barn utsatts för våld och övergrepp. Vid behov av konsultation kring eventuell polisanmälan kontaktas Barnahus Göteborg för rådfrågning.

Från och med 1 juli 2021 finn brottsrubriceringen ”Barnfridsbrott”, vilket gör det straffbart att låta ett barn bevittna ett brott. Brottet är placerat i 4 kap. 3 § brottsbalken (BrB). Syftet är att stärka det straffrättsliga skyddet för barn som bevittnar vissa brott mellan närstående eftersom dessa barn enligt forskning löper ökad risk att drabbas av både psykisk och fysisk ohälsa.

Brottet förutsätter att barnet är närstående eller tidigare närstående till både våldsutövaren och den våldsutsatta. Relationen mellan den som utövar våld och den som blir utsatt för våld saknar betydelse. Brottet är gradindelad (ringa, normalgrad, grovt) och kommer även ingå i grov fridskränkning. Barnet som bevittnat brott blir målsägande och har rätt till biträde av särskild företrädare/målsägandebiträde. Bevittna innebär i barnfridsbrottet att barnet ska ha sett eller hört de väsentliga delarna av brottet. Det finns inget krav på att barnet förstår att det som händer utgör ett brott eller att barnet kan ge uttryck för sin upplevelse.

7 Samverkan

Intern

Av 3 kap. 3 § SoL följer att socialnämnden har ansvar för att organisera arbetet så att det främjar personalens arbete och användandet av metoder som bygger på den bästa tillgängliga kunskapen.

Ett ärende som handlar om våld i nära relationer kan aktualiseras inom socialtjänstens alla verksamhetsområden, t.ex. inom ekonomiskt bistånd, barn- och familj, äldreomsorg och omsorg om personer med funktionsnedsättning. Socialnämnden ansvarar för att det finns tydliga, skriftliga rutiner för hur intern samverkan inom socialförvaltningen ska ske för att ge stöd och hjälp till våldsutsatta och våldsutövare.

Extern

Våld i nära relationer är ett mångsidigt problem som kan kräva samverkan mellan myndigheter. Insatser från enbart socialtjänsten räcker oftast inte, utan flera aktörer, som t.ex. polis och hälso- och sjukvård kan behöva engageras i arbetet mot våld i nära relationer. Samverkan behöver vara strukturerad för att fungera både på övergripande nivå och i enskilda ärenden. Socialtjänsten har det övergripande ansvaret för att samverkan fungerar. Socialtjänst, polis och hälso- och sjukvård i egenskap av myndighetsutövare bör utgöra kärnan i samverkansarbetet. Ale kommun ingår i en strukturerad samverkan genom samarbete med Barnahus Göteborg.

Att flera myndigheter samverkar i samrådsgrupper eller på annat sätt påverkar inte den sekretess som råder mellan myndigheter och mellan självständiga verksamhetsgrenar inom en och samma myndighet.

8 Kompetens inom socialtjänsten

Enligt 3 kap. 3 § SoL har all personal inom socialtjänsten ett ansvar för att arbeta mot våld i nära relationer. Socialtjänstens organisation ska säkerställa att barn som utsätts för våld i nära relationer uppmärksammas inom hela socialtjänsten och får den hjälp och det stöd som de behöver. Det är angeläget att kompetens finns i hela organisationen, inte bara hos någon enstaka person eller funktion, samt att strukturer och funktioner är hållbara över tid. All personal som utreder barn och unga ska inneha svensk socionomexamen eller annan motsvarande utbildning.

All personal som i sitt arbete möter barn bör ha teoretiska kunskaper inom området våld eller andra övergrepp av eller mot närstående samt förmågan att praktiskt tillämpa dessa kunskaper.

I särskilt komplicerade ärenden, t.ex. hedersrelaterat våld och förtryck, eller barn med funktionsnedsättning, kan det behövas fördjupad kompetens hos dem som ska arbeta med ärendet.

9 Sekretess enligt offentlighets- och sekretesslagstiftningen

All personal som arbetar inom socialtjänsten har tystnadsplikt.

26 kap 1§, OSL - Sekretess gäller inom socialtjänsten för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men.

I 12 kap. 3 § OSL finns en särskild bestämmelse om sekretess i förhållande till vårdnadshavare som gäller oavsett barnets ålder. Enligt denna bestämmelse gäller sekretess även i förhållande till vårdnadshavaren om det kan antas att den underårige lider betydande men om uppgiften röjs för vårdnadshavaren. Med ”betydande men” avses exempelvis att barnet kan skadas allvarligt psykiskt, fysiskt eller på annat sätt om uppgiften lämnas ut. Sekretessregeln tar sikte på de mest angelägna fallen, där det kan finnas behov av att skydda barnet mot vårdnadshavaren.

10 Dokumentation

Anställda inom socialförvaltningen har skyldighet att dokumentera handläggning av ärenden och utförande av insatser. Dokumentationen kan komma att bli bevis i en eventuell rättegång.

11 Lex Sarah

Om det inom socialtjänstens verksamhet uppstår allvarliga missförhållanden eller risk för missförhållanden kan det bli aktuellt att göra en anmälan till IVO, Inspektionen för vård och omsorg. Anmälan till IVO föregås av en Lex Sarah rapport som sänds till socialt ansvarig samordnare i Ale kommuns, SAS, för hantering och bedömning om missförhållandet är av den art att en anmälan ska lämnas vidare till IVO.

12 Avvikelse

Om personal uppmärksammar brister så som en icke förväntad händelse i verksamheten som medfört eller kunnat medföra risk eller skada för klienten, brister i samverkan eller en avvikande händelse som inträffar och inte överensstämmer med verksamhetens normala rutiner ska en avvikelse göras av den som uppmärksammar avvikelsen. Avvikelsen görs i Treserva enligt förvaltningsövergripande antagen rutin som återfinns [här](#) i verksamhetshandboken.

13 Nya regler till rutiner och analys av verksamhet

I författningen (HSLF-FS 2022:39) införs krav på att Socialtjänsten upprättar rutiner för när och hur all personal i verksamheten ställer frågor om våld. Syftet med ändringen är att stärka kraven på verksamheterna, att de arbetar för att upptäcka våldsutsatthet. Konkreta exempel på vad rutinerna ska syfta till och vad de kan innehålla:

- Rutiner för hur frågor ska ställas inom varje enhet vid tecken på våldsutsatthet eller våldsutövning.
- Vilka rutinmässiga frågor som ska ställas till alla klienter samt i vilket skede, exempelvis vid aktualisering.
- Att frågor om våld som ställs vid viss problematik eller vid vissa förutsättningar så som missbruksproblematik eller vid långvarigt ekonomiskt bistånd.

Kravet att analysera huruvida utbudet av insatser kommunen erbjuder till våldsutsatta och barn som bevittnat våld svarar mot behoven har utökats och omfattar nu även våldsutövare. Likaså det allmänna rådet att kontinuerligt kartlägga förekomsten av våldsutsatta samt förekomsten av barn som bevittnat våld i syfte att kunna göra analys kring utbudet av insatser har utökats till att fortlöpande kartlägga förekomsten av våldsutövare.

14 Lagstiftning och styrande dokument

Socialtjänstlagen 2001:453

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer. (SOSFS 2014:4)

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om handläggning av ärenden som gäller barn och unga. (SOSFS 2014:6)

Socialstyrelsens Handbok ”Våld”

Gemensam författningssamling avseende hälso- och sjukvård, socialtjänst, läkemedel, folkhälsa m.m. (HSLF-FS)

Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter

Offentlighets- och sekretesslag (2009:400)

Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete (SOSFS 2011:9)